

Urbaanit teemat esillä Maantieteen päivillä

Tämänvuotiset Maantieteen päivät järjestettiin 27.–28. lokakuuta Helsingissä. Otsikon ”Kaupunki monitieteisenä tutkimuskohteena” alla kokoontuneet päivät keräsivät pääkaupunkiin 237 maantieteilijää ja lähialojen tutkijaa. Osallistujat eri puolilta Suomea saivat samalla tilaisuuden tutustua Helsingin yliopiston Kumpulan kampukseen, joka toimi yleisluentojen ja iltatilaisuuden tapahtumapaikana. Pääesitelmien, paneelikeskustelun, kokoon-tumisten ja iltatilaisuuden ohella runsaasti yleisöä keräsivät Helsingin yliopiston päärakennuksessa kokoontuneet yhdeksän teemaryhmää, joissa kuultiin yhteensä 50 esitelmää moninaisista aiheista. Tasokkaasta ohjelmasta ja onnistuneista järjestelyistä vastasi Helsingin yliopiston maantieteen laitos, koordinaattorina kaupunkimaantieteen professori **Mari Vaattovaara**. Maantieteen päivien yhteydessä järjestettiin myös Maantieteen tutkijakoulun intensiivikurssi ”*Uudet sosiaaliset ja alueelliset jaot*

– *Kaupunkiseutujen rakenteellisen kehityksen ulottuvuudet*”.

Järjestäjien tervetuliaissanat lausui Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen johtaja, professori **John Westerholm**. Hän totesi vääräksi vanhan mielikuvan siitä, että suomalaiset asuvat erityisen harvasti. Tilastojen valossa runsaat 80 prosenttia väestöstämme asuu alalla, joka peittää vain 2,2 prosenttia maamme maapinta-alasta. Tällä alueella keskimääräinen väentiheys on 632 henkilöä neliökilometrillä, eli suomalaiset asuvat tiheästi kaupunkimaisissa ympäristöissä. Kaupunkien tärkeys monitieteisenä tutkimuskohteena on ymmärretty viime vuosina Helsingin metropolialueella, jossa alueen korkeakoulujen, opetusministeriön ja suurimpien kaupunkien yhteisellä rahoituksella on perustettu yhdeksän uutta kaupunkitutkimuksen professuuria.

Päivät avannut Suomen Maantieteellisen Seuran puheenjohtaja, filosofian tohtori **Katariina Kos-**

nen palautti kuulijoiden mieleen Maantieteen päivien alkuvaiheet Suomessa. Ensimmäiset, elokuussa vuonna 1912 Helsingissä järjestetyt päivät oli suunnattu etenkin maantieteen opettajille. Esitelmien määrä oli nykyistä huomattavasti vähäisempi, mutta toisaalta päivät kestivät viisi päivää ja sisälsivät nykykäytännöstä poiketen myös useita ekskursioita. Idea viiden vuoden välein järjestettävästä suomalaisesta maantieteilijätapahtumasta oli saatu Saksasta. Vuosittain pidettäväksi tapahtuma muuttui 1970-luvun alussa. Vaikka Maantieteen päivät ovatkin vajaassa sadassa vuodessa paisuneet mittasuhteeltaan, tasa-arvoistuneet sukupuolijakaumaltaan ja muuttaneet monin tavoin muotoaan, päivien alkuperäiseen malliin liittyy perinteitä, joita kannattaa Kososen mukaan vaalia ja kenties myös elvyttää.

Valtakunnallista maantieteen opiskelijajärjestöä Survosta edustanut puheenjohtaja **Jani Arponen** korosti Maantieteen päivien merkitystä myös opiskelijatapahtumana. Ensituntumaa akateemiseen ilmapiiiriin ja tieteellisiin kokouksiin ottavien opiskelijoiden onneksi päiviä ei ole suunnattu vain ”professoritasolle”, vaan ne ovat eri puolilla Suomea eri tehtävissä toimivia maantieteilijöitä yhteen kokoava tapahtuma, johon sisältyy ”sopivassa suhteessa tiedettä ja viihdettä”.

Ihmis- ja luonnonmaantieteen näköaloja kaupunkitilaan

Professori **Don Mitchell** Syracusen yliopistosta tarkasteli esitelmässään julkisen tilan lisääntynyttä kontrollointia osana erityisesti amerikkalaisista kaupunkikehitystä. Viiden vuoden takaiset tapahtumat 11. syyskuuta ovat entisestään syventäneet ”vainoharhaista”, pelon ja ennakkoluulojen sävyttämää suhtautumista poikkeaviin ihmisryhmiin ja tapoihin käyttäen kaupunkitilaa. Minneapolisiin ja Las Vegasiin liittyvien tapaustutkimusten kautta Mitchell osoitti, kuinka uhkaaviksi ilmiöiksi luokitellaan nykyään yhä herkemmin muun muassa nuorisoin ”tarkoitukseton” ajanvietto, julkisten rakennusten valokuvaaminen ja hyväntekeväisyys, kuten ruuan jakaminen asunnottomille. Filosof **Henri Lefebvreen** viitaten Mitchell arvioi, että kansalaisten tasaveroista ja erilaisia tarpeita ilmentävää ”oikeutta kaupunkiin” ovat kaventamassa erityyppiset verukkeet, joihin tukeutuen valtavirrasta poikkeavat ilmiöt ajetaan pois julkisesta tilasta. Esitelmää seuranneessa keskustelussa yliopistonlehtori **Hille Koskela** arvioi pelon ja turvallisuuden teemojen kohonneen viimeisen 15 vuoden aikana kaupunkitutkimuksessa hyvin näkyvään asemaan, mitä myös Mitchellin ja monen muun maantieteilijän tutkimukset osoittavat.

Amsterdamin yliopiston sosiaalimaantieteen professori ja kansainvälisen Housing Studies -tutkimusverkoston johtaja **Sako Musterd** tarkasteli segregaatian ja naapurustovaikutusten tutkimisen metodologisia kysymyksiä erityisesti Euroopan metropoleissa. Musterd lähti liikkeelle segregatio-käsitteestä, jota tutkijat käyttävät hänen mukaansa usein liian väljästi. Indikaattoreita kehitettäessä on lisäksi vaara ajautua harhateille, mikäli segregatio-ilmioita tulkittaessa ei huomioida kansallisia ja paikallisia erityispiirteitä. Esimerkkeinä Musterd hyödynsi muun muassa tilastotietoja eri eurooppalaisista ja yhdysvaltalaisista kaupungeista sekä tarkkaa rakennustason tietoa etnisten ryhmien jakautumisesta Amsterdammassa. Segregatio on hänen mukaansa Euroopan ”sosiaalidemokraattisissa” hyvinvointivaltioissa vähemmän jyrkkää kuin markkinaliberaalimmissa yhteiskunnissa. Sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltiomallin keskeiseen asuntopoliittiseen instrumenttiin, asuinalueiden sosiaalisen sekoittamiseen (*housing mix policy*), liittyy kuitenkin nykytilanteessa ongelmia, sillä useat ongelmallisimmista kaupunginosista ovat jo valmiiksi etnisesti ja sosiaalisesti ”sekoitettuja”.

Professori Mari Vaattovaara tarkasteli Helsingin muutosta 1950-luvun ”jakautuneesta kaupungista” kohti hyvinvointivaltion tasalaatuistavaa kaupunkikehitystä sekä uusinta aikakautta, jolloin sosioekonomiset jaot ovat jälleen syvenemässä. Erityisesti Vaattovaara keskittyi esittelemään laajan monitieteisen tutkimushankkeen löydöksiä uudentyyppisten eliittiasuinalueiden ja köyhyystasujen kehityksestä metropolialueelle 1990-luvun laman jälkeen.

Tampereen yliopiston yhdyskuntatieteiden laitoksen professori **Jouni Häkli** lähestyi kaupungin ja yhteiskunnan suhdetta yhteiskuntateorian klassikojen, tieteesosologi **Bruno Latourin** ja kulttuurimaantieteilijä **Kenneth Olwigin** ajatuksiin tukeutuen. Kaupunkia ei Häklin mukaan yleensä ymmärretä yhteiskuntana, vaan pikemminkin yhteiskunnan paikallisena projektiona. Muun muassa **René Magritten** taiteeseen, tamperelaiseen tietoyhteiskuntahankkeeseen sekä suomalaiseen saunomiskulttuuriin liittyvien esimerkkien kautta Häkli pohti mahdollisuuksia mieltää kaupunki yhteiskuntana sinänsä. Samalla hän arvioi myös yhteisöllisen urbaanin tilan luomisen haasteita ja mahdollisuuksia.

Maantieteen professori **Pentti Yli-Jokipii** Turun yliopistosta luotasi vuorostaan kaupunkimaantieteen kehitystä Suomessa. Hän jäseni maantieteen kotimaisiin julkaisusarjoihin perustuneen tieteenalahistoriallisen tarkastelunsa kaupunkitutumissprosessien, kaupunkialueiden rajaamisen, kaupunkien sisäisen erilaistumisen sekä keskus- ja vaikutusalueiden tutkimiseen. Kaupunkimaan-

Mari Vaattovaara esitelmöi Maantieteen päivillä aiheesta ”Reflections from urban developments in Finland”. Kuvassa vasemmalla session puheenjohtajana toiminut Katariina Kosonen. (Kuva: Hilikka Ailio 10/2006)

tiedettä on harjoitettu meilläkin aina 1890-luvulta alkaen, jolloin muun muassa Tilastollisen päätoimiston (nyk. Tilastokeskus) johtajana toiminut **Anders Boxström** tarkasteli kaupunki- ja maaseutuväestön suhteita. Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä kaupunkimaantiede oli sitä vastoin muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta pitkään pimennossa. Ala on kuitenkin voimistunut ja monipuolistunut merkittävästi muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana, viitoittajinaan muun muassa **Leo Aarion**, **Mauri Palomäen**, **Kalevi Rikkisen** ja **Sepo Siirilän** 1950–1960-lukujen tutkimukset.

Professori **Ken Gregory** Southamptonin yliopistosta sekä filosofian tohtori **Olli Ruth** Helsingin yliopistosta korostivat esitelmissään kaupunkien koskevan tutkimuksen tärkeyttä myös luonnonmaantieteessä. Vaikka urbaanit ympäristöt ovat maailmalla kuuluneet luonnonmaantieteen tutkimuskohteisiin jo viimeisen 40–50 vuoden ajan, luonnonmaantieteellinen kaupunkitutkimus on Suomessa edelleen varsin vähäistä. Luonnonolosuhteilla on kuitenkin suuri vaikutus muun muassa kaupunkisuunnitteluun. Ruth toivoi omassa puheenvuorossaan, että luonnonmaantiede ja ihmismaantiede eivät erkanisi liiaksi toisistaan, sillä kyky molempien näkökulmien yhdistämiseen on juuri maantieteilijöiden asiantuntemuksen vahvuus.

Ken Gregory korosti esitelmässään, että tarve fluviaalisten prosessien tutkimiselle kaupunkiympäristöissä on kasvanut ja luonnonmaantieteilijöiden tulisi tarttua tähän mahdollisuuteen. Tarvitaan holistista näkemystä, jotta kyetään tuottamaan perusteltua tietoa kaupunkien uoma- ja viemäriver-

kostoista, valitsemaan erilaisiin ympäristöihin soveltuvimmat ratkaisut ja huomioimaan myös kulttuurierot pinta- ja jätevesiverkostoja suunniteltaessa. Tutkimalla veteen liittyviä kysymyksiä kaupunkioiloissa voidaan Gregoryn mukaan kasvattaa luonnonmaantieteen merkitystä tieteessä ja jokapäiväisessä elämässä.

Päivillä kuultiin myös kiinnostava paneelikeskustelu aiheesta ”Miksi palkkaisin maantieteilijän?” Keskustelijoina toimivat ansiokkaan työuran julkishallinnossa tehneet suunnittelumaantieteilijät: Espoon kaupunginjohtaja **Marketta Kokkonen**, valtiosihtööri **Anssi Paasivirta** kauppa- ja teollisuusministeriöstä sekä maakuntasuunnittelujohtaja **Seppo Rinta-Hoiska** Etelä-Pohjanmaan liitosta. Paneelin puheenjohtajana toimi neljäs suunnittelumaantieteilijä, Helsingin yliopiston vararehtori **Mauno Kosonen**. Panelistit olivat yhtä mieltä siitä, että maantieteilijöiden suurin vahvuus työmarkkinoilla on kyky hahmottaa laajoja kokonaisuuksia ja syy-seuraussuhteita. Panelistit kehottivatkin maantieteen opiskelijoita valitsemaan sivuaineita laaja-alaisesti sekä hankkimaan monipuolista kokemusta työelämän eri sektoreilta. Paneelikeskustelun näkökulmia esitellään tarkemmin seuraavassa *Terrassa* (119: 1).

Hult- ja Modeen -mitalit maantieteen opetuksen kehittäjille

Maantieteen päivien iltajuhlassa Ragnar Hult- mitali ojennettiin opetusneuvos **Lea Houtoselle** tunnustuksena maantieteen opetuksen hyväksi tehdystä työstä. Dosentti **Ragnar Hult** (1857–1899) vai-

kutti ratkaisevasti suomalaisen maantieteen aseman vakiintumiseen yliopistossa ja yhteiskunnassa. Hän oli Suomen Maantieteellisen Yhdistyksen ja Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen perustaja, ahkera yleistiedon julkistaja ja koulumaantieteen kehittäjä. Suomen Maantieteellinen Seura jakaa vuosittain Hultin mukaan nimetyn mitalin ansiokaasta työstä maantieteen tutkimuksen, opetuksen, tunnettavuuden tai harrastuksen edistämiseksi.

Tämäkertainen Modeen-mitali myönnettiin emeritaprofessori **Hannele Rikkiselle**. Tunnustus-palkinto on nimetty **Alexander Edvard Modeenin** (1817–1899) mukaan, joka toimi Viipurin lyseossa historian, maantieteen ja tilastotieteen opettajana. Hänen suurin kiinnostuksensa kohdistui kuitenkin nimenomaan maantieteeseen ja sen opettamiseen. Modeen julkaisi useita urauurtavia oppikirjoja 1800-luvun puolivälissä. Tarkempaa tietoa Alexander Modeenin elämästä ja työstä saa vuonna 2003 ilmestyneestä muistoteoksesta *Till minnet av Alexander Edvard Modeen*, jonka on julkaissut Tore ja Herdis Modeenin säätiö. Mitali luovutetaan joka kolmas vuosi maantieteen opetuksessa ja julkaisutoiminnassa ansioituneelle suomalaiselle tai muulle pohjoismaalaiselle henkilölle. Hannele Rikkistä edeltäneet Modeen-mitalistit ovat **Toive Aartolahti** (1993, Suomi), **Niels Kingo Jacobsen** (1997, Tanska), **Arild Holt-Jensen** (2000, Norja) ja **Solveig Mårtensson** (2003, Ruotsi).

Ragnar Hult -mitalilla palkittu, Opetushallituksessa työskentelevä Lea Houtsosen on tehnyt mitavan akateemisen ja hallinnollisen uran opetus- ja koulumaantieteen kehittäjänä. Hän väitteli Helsingin yliopistossa vuonna 1988 lukion maantie-

teen opetussuunnitelmauudistuksesta ja sen heijastumisesta ylioppilaskirjoituksiin, minkä jälkeen Houtsosen on kunnostautunut maantieteen ja ympäristökasvatuksen opettajana ja tutkijana sekä lukuisten oppikirjojen tekijänä. Hän on toiminut sekä biologian että maantieteen opetussuunnitelmatyöryhmien puheenjohtajana uudistettaessa perusopetuksen (2004) ja lukiokoulutuksen (2003) opetussuunnitelman perusteita. Houtsosen panos on ollut erittäin merkittävä myös opetusmaantieteen kansallisessa ja kansainvälisessä järjestötoiminnassa. Vuosina 2000–2004 hän toimi Kansainvälisen Maantieteen Unionin IGU:n opetuskomis-sion puheenjohtajana. Houtsosen muista pitkäaikaisista tehtävistä mainittakoon toimiminen *International Research in Geographical and Environmental Education* -julkaisusarjan toimituskunnassa sekä Ylioppilastutkintolautakunnan Maantieteen jaoksen puheenjohtajana.

Modeen-mitalilla palkittu Hannele Rikkinen on ollut aina 1960-luvulta alkaen suomalaisen koulu-maantieteen ja maantieteen opetuksen tutkimuk-sen keskeinen vaikuttaja. Rikkinen väitteli vuonna 1982 oppikoulujen maantieteen aseman ja sisäl-lön muuttumisesta maassamme. Tutkimus- ja jul-kaisutoiminnassa hänen kiinnostuksen kohteitaan ovat olleet etenkin maantieteen didaktiikka, las-ten ja nuorten maailmankuvan ja paikkakokemus-ten muotoutuminen sekä kartografiaan liittyvät pe-dagogiset kysymykset. Hän on kirjoittanut ja toi-mittanut lukuisia maantieteen oppikirjoja lukioon sekä opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen soveltuvia tietokirjoja. Ennen siirtymistään eme-ritaksi vuonna 2001 Rikkinen toimi 1980-luvun

Palkitut opetusmaantieteen urauurtajat Maantieteen päivien iltajuhlissa – opetusneuvos Lea Houtsosen (kuvassa vasemmalla) ja emeritaprofessori Hannele Rikkinen. (Kuva: Hilka Ailio 10/2006)

puolivälistä alkaen Helsingin yliopiston maantieteen ja biologian didaktiikan apulaisprofessorina ja professorina. Hannele Rikkisen Maantieteen päivillä pitämä mitalipuhe, jossa hän muistelee uraansa ja maantieteen muuttuvaa asemaa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä, on julkaistu kokonaisuudessaan käsillä olevassa *Terrassa*.

Ensi vuoden päivät Vaasassa

Päätöstilaisuudessa Katariina Kosonen kiitti järjestäjiä ja osallistujia onnistuneesta tapahtumasta. Kosonen heitti myös ilmaan ”uusvanhan” idean – alkuvaiheessa maantieteilijäpäivien vakio-ohjelmis-

toon kuuluneiden – ekskursionien järjestämisestä Maantieteen päivien yhteydessä. Professori **Seija Virkkala** lupasi huomioida ehdotuksen, kun Vaasan yliopiston ensi syksynä organisoimia päiviä aletaan tarkemmin suunnitella. Vast’ikään aluetieteen professorin virkaan astunut Virkkala toivotti maantieteilijät sydämellisesti tervetulleiksi Vaasaan, jossa Maantieteen päivien seuraavana teemana on ”Paikallinen kehitys ja sen hallinta”.

JANI VUOLTEENAHO
HANNA VIRTANEN